

TIOS TERİTORYUMU'NDAN (DOĞU BITHYNIA) YENİ BİR KURŞUN AĞIRLIK

N. Eda AKYÜREK ŞAHİN* – Sadi UYAR**

Özet

Makalede, 2009 yılında Zonguldak ili Gökçebey/Tefen İlçesi yakınlarında, Kayıkbaşı (Üçburgu) Mevkii'nde, Filyos (Billaios) ve Devrek (Ladon) çaylarının birleştiği yerde (bkz. haritalar), tesadüfen bulunan, her iki yüzü de yazıtlı bir kurşun ağırlık tanıtılmaktadır. Aynı sene sel sonucu nehirdeki sular geri çekilince, nehir kenarında Roma Dönemi'ne ait yapı temelleri ortaya çıkmıştır. Ağırlık bu temellerde çamurun içinde bulunmuş olup bugün Gökçebey'deki özel Çanakçılar Müzesi'ndedir (res.). Bu bölge, Antik Dönem'de Doğu Bithynia/Batı Paphlagonia kentlerinden olan Tios kentinin hakimiyet alanına girmektedir. Tios kentine özgü olduğu anlaşılan kurşun ağırlığın bir yüzünde Dionysos büstü, diğer yüzünde ise Zeus büstü betimleri vardır. Yazıtlar bu betimlerin çevresindeki bombeli kısma yazılmıştır. Ön yüzdeki yazıt okunmakta, arka yüzdeki yazıt ise çok aşındığı için tam okunamamaktadır. Ancak, burada ağırlığın kullanıldığı dönemdeki yetkili devlet memurunun adının yazılı olduğu, güçlükle okunabilen "epistates" (= yönetici) sözcüğünden anlaşılmaktadır. Ağırlığın tutamak kısmında büyük harflerle bir Mü üzerinde bir Nü harfi görülmektedir ve harfler birlikte bir A (alpha) harfi oluşturmaktadır. Bu harfler olasılıkla MNA = mna ölçüsüne işaret etmektedir. Ağırlık yak. 4900 gr. gelmektedir ve mna ölçüsüne göre olduğu anlaşılmaktadır.

Antik Dönem Anadolu kurşun ağırlıkları hakkında son dönem literatüründe birçok çalışma göze çarpmaktadır (bkz. dn. 10). Bu çalışmalardan, Tios'a ait burada tanıtılana benzer başka ağırlıkların da ele geçtiği öğrenilmektedir. Hepsi de aynı tarzda, yuvarlak ve tutamaklıdır. Üzerlerinde figürler ve yazıtlar olup sadece ağırlık ve boyutları farklıdır. Olasılıkla ağırlıkların hepsi buradakiyle aynı buluntu yerinden geliyor olmalıdır. Bu ikonografideki kurşun ağırlıkların Tios kaynaklı olduğunun belirlenmesi buluntu yerinin lokalizasyonu için önemlidir. Filyos ve Devrek çaylarının taşımacılıkta kullanıldığı antik kaynaklardan bilinmektedir. Nehirlerin birleşme noktası ise önemli bir kavşak olmalıdır. Dolayısıyla buluntu yerinin, bu nehirlerde ticari malları taşıyan kayıkların mallarını boşalttığı, ticaretle ilişkili depo yapılarının temelleri olduğunu düşünmek mantıklıdır. Tios kenti ile buluntu yeri olan iki nehrin birleştiği kavşak noktası arasında büyük bir antik yol bulunmaktadır. Bu yol Tios ile Klaudiupolis kentlerini birbirine bağlamaktadır. Buluntu yerindeki olası depo yapılarının, belki de çok yakında yer alan ama Tios kentinin denetimine bağlı olarak işlev gösteren bir emporion'a (pazar yerleşmesi) ait olduğu düşünülebilir. Emporion'lar ticaret gereği genelde yol kenarlarında ya da kavşak yakınlarda kurulmuşlardır. Anadolu'da birçok emporion olduğu bilinmektedir.

* Doç. Dr. N. Eda Akyürek Şahin, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Antalya (edasahin@akdeniz.edu.tr).

** Sadi Uyar, Yerel Tarihçi, Gökçebey/Tefen - Zonguldak (tefen67@hotmail.com).

Bu makalenin orijinali Almanca olarak yayımlanmıştır: bkz. N.E. Akyürek Şahin - S. Uyar, Ein neues Bleigewicht aus dem Territorium von Tios in Ostbithynien, Gephyra 6, 2009, s. 137-148.

Zonguldak'ın ilçesi Gökçebey'deki (eskiden Tefen), Filyos (Billaios) ve Devrek (Ladon) nehirlerinin birleştiği Üçburgu/Kayıkbaşı denilen yerde (harita 1-3) 2009 yılında Antik Dönem'e ait bir kurşun ağırlık (res. 8-15) bulunmuştur.¹ Kurşun ağırlık Gökçebey'deki Özel Çanakçılar Müzesi (res. 1) tarafından satın alınmıştır ve orada sergilenmektedir.² Makalede bu kurşun ağırlık tanıtılmaktadır.

Çanakçılar Arkeoloji ve Etnoğrafya Özel Müzesi

2009 yılında Zonguldak'taki aşırı yağış nedeniyle oluşan sel ve selin geri çekilmesi sonucunda, yukarıda bahsedilen her iki nehrin birleştiği noktada Antik Dönem'e ait bazı yapı kalıntıları ortaya çıkmıştır (bkz. res. 1-4). Bu yer Antik Dönem'de Doğu Bithynia'nın kıyı kentlerinden birisi olan Tios³ kentinin (bugün Hisarönü) hakimiyet alanında bulunmakta idi. Sel altından çıkan yapı kalıntılarının zamanında ne amaçla kullanıldıklarını, buluntu yerinde ayrıntılı çalışmalar yapmadan tam olarak belirlemek mümkün değildir. Buluntu yerindeki (res. 1-4) çamurun içinden, burada tanıtılan kurşun ağırlık dışında, başka ufak buluntular da ele geçmiştir.

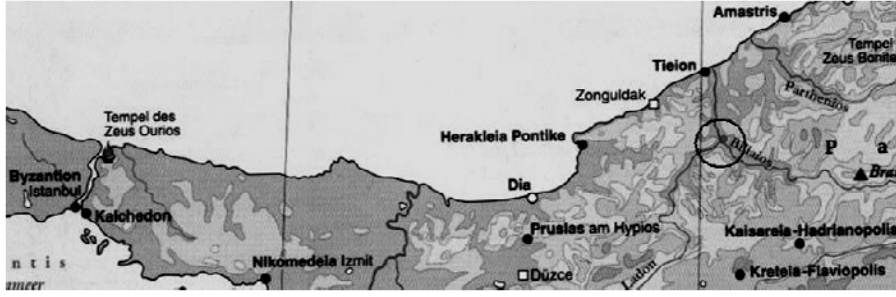
Bunlar, Meter Theon'a⁴ adanmış olduğu anlaşılan ve güçlkle okunan bir yazıt parçası (res. 5 a-b), ölçü taşı olabilecek bir taş (res. 7) ve Roma Dönemi'ne ait çok sayıda seramik parçalarıdır (res. 6).

¹ Billaios ve Ladon nehirleri hakkında bkz. Robert 1980, 176-190 ve Belke 1996, 178 ile 246-247.

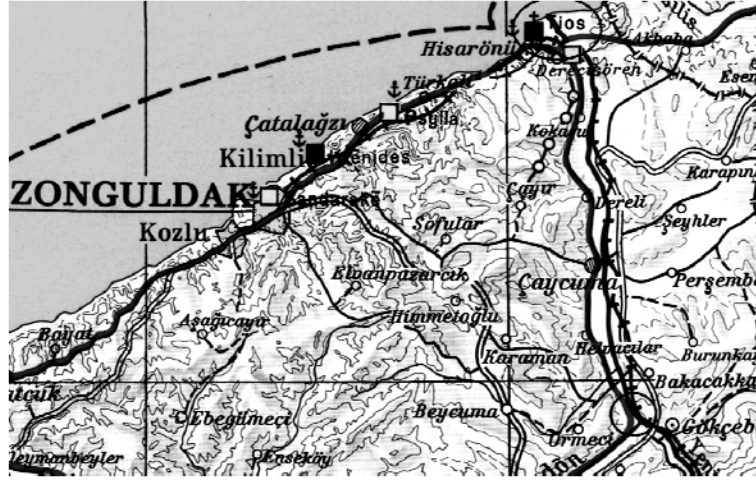
² Kurşun ağırlığı bu makalede tanıtılmamıza izin veren iş adamı ve Çanakçılar Müzesi Müdürü Sayın Mithat Çanakçı'ya içten teşekkürlerimizi sunarız. Makaledeki haritalar hariç tüm diğer fotoğraflar Sadi Uyar tarafından çekilmiştir. Burada tanıtılan temel taşlarına ait kalıntılar Bölge Koruma Kurulu tarafından 06. 11. 2009 tarihinde arkeolojik sit alanı olarak ilan edilmiştir.

³ Tios/Tieion/Teion/Tion hakkında bkz. Robert 1937, 266-291; Marek 1993, 21-24; 33-36; Belke 1996, 276-278 s.v. Tios; Atasoy 2008, 91-97; Sönmez-Öztürk 2008, 133-146; Öztürk 2008, 63-78. Ayrıca, kentin adının Pala (İ.Ö. 16./15. yüzyıllarda yak. Paphlagonia Bölgesi) tanrısı Tiyaz'dan gelme olasılığı hakkında bkz. Hutter 2006, 86. Bkz. ayrıca Vassileva 1999, 179.

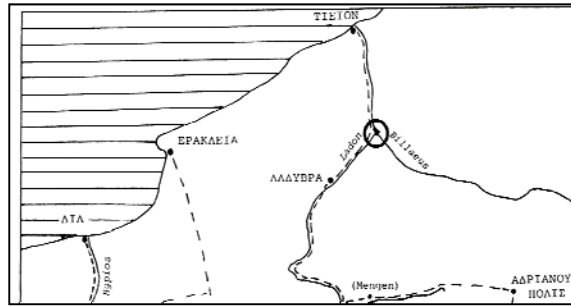
⁴ Tios'tan Meter Theon'a ait başka bir adak yazıtı için bkz. Robert 1937, 286-287 no. 11.

Harita 1: Marek 2003'teki haritadan bir bölüm

Harita 2: Belke 1996'daki haritadan bir bölüm

Harita 3: Becker Bertau 1986, 12'deki haritadan bir bölüm

Res. 1

Res. 2

Res. 3

Res. 4

2

Μητρι θεῶν

[.]ΚΑΙΜΝ[....]

Res. 5 a-b

Res. 6

Res. 7

Ağırlığın Tanımı

Env. no. 289; Ölçüleri: Yük.: (tamamı): yak. 20,7 cm; Tutamağın yük.: yak. 8 cm; Çap: yak. 12,5 cm; Derinlik: yak. 3-5 cm; Harf yük.: 1 cm; Ağırlık: yak. 4900 gr.

Kurşun ağırlık bir tavayı (res. 13) andırır biçimde, yuvarlak ve tutamaklıdır. Tutamağın en uç kısmında, ağırlığın asılması amacıyla (krş. aş. res. 17) oyulmuş bir delik

göze çarpmaktadır (res. 8-9).⁵ Kurşun ağırlığın her iki yüzünün de işlendiği görülmektedir (res. 8-9). Ağırlığın yuvarlak kısımları dışa doğru oldukça bombeli iç içe iki çember biçimde verilmiş, buna karşın iç kısımlar bu bombeli kısımlara göre biraz aşağıda kalmıştır. Ağırlığın her iki yüzünde de iç kısımlarda alçak kabartma şeklinde betimler vardır. Yüzlerden birinde (ön yüz?) Şarap Tanrısı Dionysos'un büstü betimlenmiştir. Tanrı betimde delikanlı olarak işlenmiştir. Ağırlığın diğer yüzünde ise, Zeus'un gür saç ve sakalıyla büst biçiminde tasvir edildiği görülmektedir. Sol omzunun üzerinden mantosunun bir kısmı sarkmaktadır. Kabartmaların ayrıntıları seçilememektedir. Her iki yüzde de büstlerin çevresindeki bombeli iç çember kısmının üzerinde çepeçevre birer yazıt görülmektedir. Ağırlığın olasılıkla ön yüzü olan Dionysos betimli cephede, tutamağın gövdeye birleştiği noktada büyük bir M (*mi*) harfi ve onun üzerinde ise büyük bir N (*ni*) harfi göze çarpmaktadır (res. 10). Her iki harf üst üste bitişik durduklarından beraber bir A (*alpha*) harfi oluşturmaktadırlar. Böylece her üç harf bize "MNA" sözcüğünü vermektedir ve ağırlığın *Mna* ölçüsünde olduğunu göstermektedir.⁶ Ağırlık üzerinde betimleri bulunan Dionysos ve Zeus, ağırlığın ait olduğu kent olan Tios'ta tapınım gören tanrılardır.⁷ Ağırlık Roma İmparatorluk Dönemi'ne aittir.

Yazıtlar

Ağırlığın ön yüzündeki yazıt iyi okunmaktadır. Buna karşılık, arka cephedeki yazıt son derece aşınmıştır (veya silik kalıptan kaynaklanmaktadır) ve sadece güçlkle bazı yerleri okunabilmektedir.

Ön yüz:

Ἀγαθῆ τύχη • βουλῆς • δήμου • Τιανῶν •⁸

Hayırlı uğurlu olsun! Tioslular'ın Kent ve Halk meclislerinin (kurşun ağırlığı).

Arka yüz:

Ἀρειανὸς ὁ ἐπιστάτης ἐν . . ΙΑ . ΑΤ . Λ . Ι

Yönetici (= epistates⁹) Areianos? - - - .

⁵ Karadeniz kıyısındaki Kallatis (bugün Mangalia/Romanya) kentinde de tip olarak benzer ama daha erken döneme ait kurşun ağırlıklar ele geçmiştir. Bu ağırlıklar hakkında bkz. Weiss 2005a, 418 dn. 49; 428 dn. 79.

⁶ Bu konuda bkz. Weiss 2005a, 410 dn. 11. Krş. Haensch-Weiss 2007, 201 dn. 57.

⁷ Bu tanrılar kentin sikkelerinde betimlenmiştir. Dionysos sikkelerde kentin kurucusu (κτίστης) olarak anılmaktadır, bkz. örn. Head 1911, 518; Tssetskhladze 2004, 963-964. Bundan başka, Tios'ta Zeus Syrgastes isimli bir tanrının da tapınım gördüğü bilinmektedir, bkz. Marek 2003, 104.

⁸ Her iki yazıt da fotoğraftan okunmuştur.

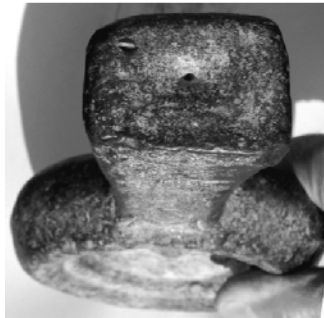
Res. 8: Ön yüz

Res. 9: Arka yüz

Res. 10

Res. 11

Res. 2

⁹ Birçok farklı görevi yerine getirmiş memurlar için kullanılmış bir terim olan *epistates* sözcüğü hakkında bkz. Robert 1974, 508-529, özellikle 518 vd. (= Robert, OMS 5, 1989, 675-696, özellikle 686 vd.) (= "Le titre épistate a des emplois très variés: 'président, surveillant, préposé à', depuis l'épistate des prytanes ou des proèdres dans le conseil et l'assemblée des Athéniens, ou l'épistate, commissaire royal qui, dans les monarchies hellénistiques, est pratiquement le chef d'une ville, jusqu'à l'épistate ou épimélète qui a la mission temporaire de faire graver un décret ou ériger une statue honorifique.").

Bithynia'daki *epistatai* hakkında ise bkz. örn. Ameling 1985, 21-22. Bithynia yazıtlarında *epistates* unvanlı başka şahıslar da anılmaktadır, bkz. age., 21 dn. 11.

Res. 13

Ön yüzdeki yazıtın harfleri açık biçimde okunmaktadır. Her bir kelime birer nokta ile birbirlerinden ayrılmıştır. Yazıtta yuvarlak biçimli *epsilon* ve *sigma* harfleri kullanılmıştır (Ε, Σ). Arka yüzdeki yazıt ise neredeyse okunmaz durumdadır.

Res. 14

Res. 15

Res. 16

Ön yüzdeki yazıttan anlaşıldığına göre bu kurşun ağırlık Tios kentine aittir. Arka yüzdeki yazıtta ise, pazar yerinde kullanılan kurşun ağırlıkları imal ettiren ya da ağırlıklarını kontrol eden memurun adı yazmaktadır. Ancak ne yazık ki, yazıtta olasılıkla geçmekte olan pazar yerinin (yani buluntu yerindeki *emporion*'un) adı okunamamaktadır. Bu yazıtın “Ἀρειανός ὁ ἐπιστάτης ἐν [τῆ] ἰα[νῶ]ν π[ό]λ[ε]” şeklinde tamamlanması ise pek mümkün gözükmemektedir. Çünkü bu durumda, adı geçen memurun bizzat Tios'ta görevli olması beklenirdi. Yönetici Areianos ise, aksine, kurşun ağırlığın bulunduğu yer olan *emporion*'da görevli bir memur olmalıdır.

Anadolu'da ele geçmiş olan kurşun ağırlıkların sayısı son 20-30 yılda muazzam derecede artmıştır.¹⁰ 2003 yılında bir müzayede kataloğunda yine Tios'ta bulunmuş olan, benzer biçimli fakat farklı boylardaki beş kurşun ağırlık (res. 16) yetersiz ve hatalı biçimde yayımlanmıştır.¹¹ Bunların içindeki bir ağırlık ise, bizim burada tanıttığımız ağırlık ile form ve boyut bakımından neredeyse aynıdır (krş. yuk. res. 16, no. 1). Ağırlığın üzerindeki betimler, ağırlığın yak. 10 *mna* olması ve hatta yazıtları burada tanıtılan ağırlık ile hemen hemen aynıdır.¹² Müzayede kataloğundaki diğer benzer ağırlıklar ise, 5 *mna* (res. 16, no. 2), 2 *mna* (no. 3-4) ve 0,5 *mna* (no. 5) ağırlığındadır. Bunların üzerinde de ön ve arka cephelerde figürlü kabartmalar vardır. Tanrı Hermes ve Dionysos yine büst formlarında ve sembolleriyile karşımıza çıkmaktadır (res. 16, no. 2). 3 numaralı ağırlığın üzerinde ise farklı cephelerde Zeus ve Hermes büstlerinin betimleri bulunmaktadır. Müzayede kataloğundaki 5 numaralı küçük ağırlığın üzerinde ise, katalogdaki ifadeye göre, bir balta ve çok da açık olmayan bir figür (rozet biçimli ağırlık demeti?) resmedilmiştir (katalogda basılan fotoğraflar net değildir).

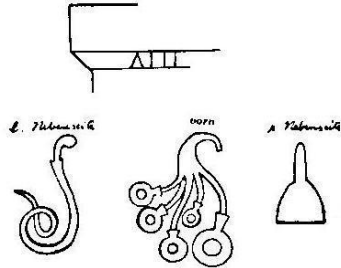
¹⁰ Kurşun ağırlıklar hakkında son yıllardaki çalışmalar için örnek olarak şu yayınlar verilebilir: Şahin 1989, 309-316; Weiss 1990, 117-139; Weiss 1994, 353-389; Weiss 2002, 143-147; Weiss 2004; Weiss 2005a; Weiss 2005b; Haensch-Weiss 2005, 443-498; Weiss-Ehling 2006, 369-378; Weiss-Ehling 2007, 495-500; Haensch-Weiss 2007, 183-218; Dönmez-Öztürk et al. 2008a, 243-259; Dönmez-Öztürk et al. 2008b, 261-265; Weiss 2008, 709-724.

¹¹ Bu ağırlıklar için bkz.: müzayede kataloğu Triton (New York) VI, 14-15 Ocak 2003, Lot 293. Resim 16'da verilen fotoğraf içinse şu internet linkine bkz. <http://www.cngcoins.com/Coin.aspx?CoinID=27405>. Bundan başka bkz. Weiss 2005b, 67 ve dn. 50; Weiss 2005a, 428; Krş. SEG 53, 2003, no. 1418-1420.

¹² Bkz. Triton VI, yuk. age., Lot 293, no. 1 = SEG 53, 2003, no. 1418: Ἀγαθῆ τύχη βουλῆς δήμου Τιανῶν. Bu yazıt, söz konusu müzayede kataloğunda eksik ve hatalı yayımlanmış fakat daha sonra P. Weiss tarafından düzeltilmiştir, bkz. Weiss 2005a, 428. Bu kurşun ağırlığın tutamak kısmında da aynen burada tanıtılan ağırlıkta olduğu gibi büyük bir M (*mü*) harfi üzerinde büyük bir N (*nü*) harfi bulunmaktadır ve her ikisi de büyük bir A (*alpha*) harfi meydana getirmektedir. Söz konusu bu üç harf ise birlikte ligatür şeklinde MNA kelimesini oluşturmaktadır. Aynı kurşun ağırlığın arka yüzündeki yazıt ise şu şekilde okunmaya çalışılmıştır: [---]APEIANOC[---]TATHCE[---]C[---]O[---][---]. Bu yazıt incelendiğinde, burada tanıtılan kurşun ağırlığın arka yüzündeki yazıt ile hemen hemen aynı ifade olduğu göze çarpmaktadır.

Katalogdaki 4 numaralı ağırlığın üzerinde ise, yine oradaki yorumu göre, “agonistik bir masa”¹³ önünde duran iri gövdeli bir vazo ile masanın üzerinde duran başka vazolar resmedilmiş olmalıdır.¹⁴ Aynı ağırlığın arka cephesine ise, “bir Silen başının çevresine stilize edilmiş beş adet çelenk” betimlendiği belirtilmektedir. Bu tanımların hiçbiri kanaatimizce doğru değildir. Özellikle katalogda “çelenk” olarak nitelendirilmiş olan betimler, hiç kuşku yok ki, bir demet şeklinde bağlanmış, tavaya benzeyen, Tios tarzı beş kurşun ağırlık olmalıdır.¹⁵ Silenos başı olarak nitelendirilen figür ise, büyük bir olasılıkla (deriden?, ipten? veya metalden?) beş kollu bir bağ veya kancadır. Kancanın her bir kolunda ise farklı boylardaki birer kurşun ağırlık asılı olmalıdır. Ağırlıkların bir yere asılmaları için tutamağın üst kısımlarından delindikleri yukarıda belirtilmişti.

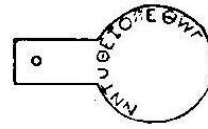
57. Hissarönü, im Felde viereckiger Kalksteinaltar mit einfachem Profil an drei Seiten, 0,80^m hoch, 0,305^m breit, 0,20^m tief; Rückseite roh; Buchstaben 0,03^m.

Vorderseite Zweig mit fünf granatartigen Früchten; darüber auf Ablauf zerstörte Zeile, die den Namen des Verstorbenen enthielt; linke Nebenseite geringelte Schlange mit erhobenem Kopf?, rechte Nebenseite Glocke?

Res. 17

58. Hissarönü, im Besitze des Muchtar Hüssein zwei griechische Bleigewichte gleicher Form (Scheibe mit durchlöcherter Griffplatte), das eine 300 Dram (964 g) schwer (300 antike Drachmen 3 Minen 1,0236 kg), das andre

36: Bleigewicht.

ungefähr 1/4 so schwer; auf beiden Seiten Relief mit umlaufender Schrift, aber bis zur Unkenntlichkeit abgegriffen. Auf der einen Seite des größeren Gewichts glaubte ich einen Medusenkopf zu erkennen, auf dem kleineren die umlaufenden Buchstaben: NNTUΘETO///EΘWF (Abb. 36), mir rätselhaft.

Res. 18

Bu bağlamda burada, E. Kalinka¹⁶ tarafından uzun yıllar önce yayımlanmış olan Tios'tan bir mezar (?) altarından bahsetmek yerinde olacaktır (bkz. yuk. res. 17). Altarın ön ve yan yüzlerine bazı figürler işlenmiştir ve bu figürler Tios kurşun ağırlıklarının daha iyi anlaşılması için bize önemli bilgiler vermektedir. Çünkü, Kalinka tarafından “Zweig mit fünf granatartigen Früchten” (“uçlarında beş adet nar biçimli meyva taşıyan bir dal”) şeklinde yorumlanan ön yüzdeki betim (res. 17) hiç kuşku yok ki, uçlarında beş farklı boy ve ağırlıktaki tava biçimli Tios kurşun ağırlıklarını taşıyan metal ya da deriden bir demet motifidir.

¹³ Bu figürü olasılıkla “kollu terazi” olarak yorumlamak gerekmektedir, bkz. aş. dn. 20.

¹⁴ Bkz. Triton VI: “Lead 12 x 7.5 cm. (1142 gm). Large bellied vessel before agonistic table, on which are two other vessels/Bearded head of Silenus facing, surrounded by five stylized prize wreaths. Pierced lug handle.”

¹⁵ Bu konuda krş. Weiss 2005a, 428: “- - - darunter ein Tisch und ein Bündel dieser Gewichte. - -”

¹⁶ Kalinka 1933, Beiblatt 90, no. 57 (burada yuk. res. 17) = Robert 1937, 290 dn. 2.

Res. 19: Tios'ta bulunmuş bir altar üzerinde bir terazi kabartması ve bir agoranomikos yazıtı. Kastamonu Müzesi, bkz. Marek 2003, Lev. 2 no. 2

İşte bu ağırlık demeti, yukarıda bahsedilen müzayedede katalogundaki 4 numaralı ağırlığın (yuk. res. 16, no. 4) üzerinde de betimlenen motiftir. Burada ilginç olan bir duruma değinmek gerekmektedir. Resim 17'de betimlenen beş ağırlıktan oluşan ağırlık demeti aslında gerçek hayatta da var olmuş ve kullanılmış olmalıdır. Bunu en iyi müzayedede katalogunda tanıtılan beş farklı ağırlık ve boydaki tava biçimli Tios ağırlıkları kanıtlamaktadır. Katalogda tanıtılan ağırlıkların hepsinin aynı yerde ve aynı anda toplu olarak buldukları anlaşılmaktadır. Beş ağırlık da aynen altar üzerinde betimlendiği gibi, zamanında demet şeklinde birbirlerine bağlı olmalıydılar. Belki de ip ya da deriden olan bağ kısmı günümüze gelmemiştir ya da metal aksam kaybolmuştur. Şu ana kadar yazdıklarımızdan çıkaracağımız sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz: Tios çevresinden bugüne kadar ele geçen kurşun ağırlıklara bakıldığında, hepsinin genelde beş farklı boyda ve beş farklı ağırlıkta olduğu ve hep $\mu\upsilon\tilde{\alpha}$ yazısını taşıdığı görülmektedir. Tios'un pazar yerlerinde *mna* sistemindeki beş farklı standartta ağırlık ölçüsünün kullanıldığı anlaşılmaktadır. 17 numaralı resimde Kalinka tarafından bulunmuş olan altar üzerindeki betimlerde, yukarıda sözü edilen ön yüzdeki ağırlık demeti dışında başka motifler de göze çarpmaktadır. Bu motifler hiç kuşku yok ki pazar yeri memurlarının (*agoranomos*'lar, *epistates*'ler) işlevleri ile ilgilidir. Altarın sol yan yüzündeki figürü, Kalinka “kıvrılmış bir yılan” olarak yorumlamıştır. L. Robert ise, bunu bir “kamçı”¹⁷ olarak yorumlamak istemektedir. Bu düşüncesiyle Robert *agoranomos*'ların pazar yerlerindeki zabıta rollerini de dikkate almış olmalıdır. Ancak, bu motif başka bir anlama da gelebilir. Burada belki de, *agoranomos*'ların *agora*'daki satıcıların doğru uzunluk ölçülerini kullanıp kullanmadıklarını denetlemek amacıyla kullandıkları standart uzunluktaki mezura kastedilmiştir. Bundan başka, bu altar üzerinde, sağ yan yüzde, Kalinka'nın da doğru olarak gözlemlediği gibi, pazar yerlerinde kullanılmış olan çan motifi betimlenmiştir. L. Robert de Kalinka'nın bu düşüncesini desteklemiştir (bkz. dn. 16). Aynı motif, yine aynı çevrede bulunmuş olan bir başka altanın üzerinde de betimlenmiştir ve bunu Robert “*une cloche, avec son battant*” olarak ifade etmektedir. Bu motif altarın üzerindeki tek satırlık yazıtın

¹⁷ Robert 1937, 290, dn. 2: “*un fouet, je pense*”.

(ἀγορανομ[ικός]) alt kısmına resmedilmiştir.¹⁸ Yine aynı çevrede ele geçmiş bir başka altların (burada res. 19) üzerinde yer alan terazi kabartmasındaki sarkar şekilde betimlenmiş motif ise, kuşkusuz, terazinin iki kefesinden birini resmediyor olmalıdır. Bundan başka, yukarıda res. 16, no. 4'teki küçük kurşun ağırlığın arka yüzünde, beş kurşun ağırlığın rozet biçiminde birlikte resmedildiğini belirledikten sonra, aynı ağırlığın ön yüzündeki betimlerin ne olduğunu saptamak gerekmektedir. Burada, ağırlığın yayımlandığı katalogda belirtildiği gibi bir “*agonistik masa*” söz konusu değildir. Betimler olasılıkla, üzerinde hacim ölçmek amacıyla kullanılan iki vazo bulunan bir ölçüm masası ve masanın önünde duran ve yine hacim ölçmede kullanılan büyük boyutlardaki başka bir kap motifi olmalıdır. Bütün bu sözü edilen kurşun ağırlıkların dışında Kalinka, ayrıca başka iki kurşun ağırlıktan daha söz etmekte ve bilgi vermektedir. Bunlardan bir tanesi burada res. 18'de görülmektedir.¹⁹ Sözü ettiği diğer kurşun ağırlığın ise çizimi verilmemiştir. Yine aynı şekildeki benzer bir başka kurşun ağırlık da başka bir müzayede katalogunda yayımlanmıştır.²⁰

Tios çevresinde ele geçmiş olan bütün bu kurşun ağırlıklar, onların taş eserler üzerindeki betimleri ve başka birçok pazar yeri ile ilgili motiflerin betimlenmesi, aslında bize Tios ve çevresindeki yoğun ticaret ağını gösteren işaretlerdir. Tios çevresinde iyi gelişmiş kara ve deniz ulaşım yolları sayesinde çok yoğun bir ticaret hayatı olduğu anlaşılmaktadır.²¹ Kurşun ağırlığın bulunduğu Billaios ve Ladon nehirlerinin²² kesişimleri kavşak noktası Antik Dönem'de bölge için oldukça önemli olan bir pazar yeri yerleşmesi (yani *emporion*) açısından her türlü uygun alt yapıya sahip gözükmektedir.²³ Bölgenin iç kesimlerinden, yani Klaudiupolis kentinden gelen büyük karayolu Billaios

¹⁸ Robert 1937, 289-290 no. 17 levha XV, 3.

¹⁹ Kalinka 1933, Beiblatt 91, no. 58, res. 36.

²⁰ Bkz. Gorny - Mosch, Giessener Münzhandlung 126, 2003, no. 3021: 2 *minae*, 1012 g, L. 12 cm, (yazıtı yok?). Kataloğa göre ağırlık İ.S. 2. yüzyıla ait olmalıdır. Bu ağırlık üzerinde de “*fünf an einem Band aufgehängte Gewichte, die gemeinsam eine Rosette bilden*” (“Bir demet şeklinde bağlanmış ve birlikte bir rozet motifi oluşturan beş kurşun ağırlık”) motifi görülmektedir. Ağırlığın arka yüzünde ise, kataloğa göre “*eine Balkenwaage mit Gewichten*” (“ağırlıklarıyla birlikte bir kollu terazi”) motifi işlenmiş olmalıdır.

²¹ Tios maddesi altında bkz. Belke 1996, 277 ve ayrıca genel olarak bkz. Belke 1996, 147-151; Marek 2003, 166-168.

²² Her iki nehrin adı Tios sikkelerinde geçmektedir, bu konuda bkz. Robert 1980, 176-190; Marek 1993, 40.

²³ Anadolu'daki *emporion*'lar hakkında bkz. Şahin 1981, no. 1071; Debord 1982, 11-15; Robert 1980, 74-76; Ruffing 2006, 123-150.

Nehri boyunca kuzeye, yani denize/Tios kentine doğru uzanmakta idi.²⁴ Billaios ve Ladon nehirleri Antik Dönem'de taşımacılıkta kullanılıyordu.²⁵

Yukarıda tanıtılan buluntulara rağmen, bölgede işlev göstermiş olan olası *emporion*'un ismi ve ele geçen yapı temellerinin zamanındaki fonksiyonu hakkında henüz bilgi yoktur. Buluntu yerinde ve bölgede yapılacak kapsamlı araştırmaların bütün bu sorulara daha kesin cevaplar getireceği açıktır.²⁶

Kaynakça ve Kısaltmalar

Ameling 1985	W. Ameling, Die Inschriften von Prusias ad Hypium, Bonn 1985, IK 27.
Atasoy 2008	S. Atasoy, Zonguldak - Filyos (Tios/Tieion/Tion/Tianos/Tieum) Kurtarma Kazısı, şurada: İ. Delemen - S. Çokay-Kepçe - A. Özdzibay - Ö. Turak (ed.), Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı: Euergetes, İstanbul 2008, 91-97.
Becker Bertau 1986	F. Becker Bertau, Die Inschriften von Klaudiu Polis, Bonn 1986, IK 31.
Belke 1996	K. Belke, Paphlagonien und Honorias, Wien 1996, TIB 9.
Debord 1982	P. Debord, Aspect sociaux et économiques de la vie religieuse dans l'Anatolie gréco-romaine, Leiden 1982, EPRO 88.
Dönmez-Öztürk et al. 2008a	F. Dönmez-Öztürk - R. Haensch - H. S. Öztürk - P. Weiss, Aus dem Pera Museum (İstanbul): Weitere Gewichte mit Nennung von Statthaltern von Pontus et Bithynia, Chiron 38, 2008, 243-259.
Dönmez-Öztürk et al. 2008b	F. Dönmez-Öztürk - R. Haensch - H. S. Öztürk - P. Weiss, Aus dem Haluk Perk Museum (İstanbul): Ein weiteres Gewicht mit Nennung eines Statthalters von Pontus et Bithynia, Chiron 38, 2008, 261-265.
French 1988	D. French, Roman Roads and Milestones of Asia Minor 2,2, Oxford 1988, BAR 392.

²⁴ Bu yolun kalıntıları arazide hâlâ görülebilmektedir, krş. Belke 1996, 131-132 (Route B 2); Krş. yine Marek 2003, 58 ve 183 Harita V; Ayrıca bkz. burada harita: 2. Tios çevresinde birkaç miltaş ele geçmiştir, bkz. French 1988, 560, Harita 18. Sadi Uyar'ın sözlü ifadesine göre, 2010 yılının Temmuz ayında, kurşun ağırlığın ele geçtiği yerde, yine çamurun içinde, üzerinde Latince yazıt olan bir miltaş ele geçmiştir. Miltaş olasıyla Severuslar Dönemi'ne aittir.

²⁵ Bkz. Belke 1996, 178, bkz. Billaios; Belke 1996, 246-247, bkz. Ladon; Ayrıca bkz. Robert 1980, 176-190.

²⁶ 2009 yılında Tios kazı ekibi tarafından aynı yerde, daha küçük boyutlarda iki adet yeni kurşun ağırlık bulunmuştur. Bu ağırlıklar bugün Ereğli Müzesi'ndedir (Bilgi: Sadi Uyar).

- Haensch - Weiss 2005 R. Haensch - P. Weiss, Gewichte mit Nennung von Statthaltern von Pontus et Bithynia, *Chiron* 35, 2005, 443-498.
- Haensch - Weiss 2007 R. Haensch - P. Weiss, Statthaltergewichte aus Pontus et Bithynia. Neue Exemplare und neue Erkenntnisse, *Chiron* 36, 2007, 183-218.
- Head 1911 B. V. Head, *Historia Numorum*², Oxford 1911.
- Hutter 2006 M. Hutter, Die Kontinuität des palaischen Sonnengottes Tiyaz in Phrygien, şurada: R. Rollinger - B. Truschnegg (Hg.), *Altertum und Mittelmeerraum: Die antike Welt diesseits und jenseits der Levante. Festschrift für Peter W. Haider zum 60. Geburtstag (Oriens et Occidens 12)*, Stuttgart 2006, 81-88.
- Kalinka 1933 E. Kalinka, Aus Bithynien und Umgegend, *ÖJh* 28, 1933, Beiblatt 45-111.
- Marek 1993 Ch. Marek, Stadt, Ära und Territorium in Pontus-Bithynia und Nord Galatia, Tübingen 1993, *Ist. Forsch.* 39.
- Marek 2003 Ch. Marek, Pontus et Bithynia. Die römischen Provinzen im Norden Kleinasiens, Mainz 2003, *Orbis Provinciarum*. Zaberns Bildbände zur Archäologie.
- Öztürk 2008 B. Öztürk, Kuruluşundan Bizans Devrine Kadar Tios Antik Kenti, *Arkeoloji ve Sanat* 128, 2008, 63-78.
- Robert 1937 L. Robert, *Études Anatoliennes. Recherches sur les Inscriptions Grecques de l'Asie Mineure*, Paris 1937.
- Robert 1974 L. Robert, Un citoyen de Téos à Bouthrôtos d'Épire, *CRAI* 1974, 508-529.
- Robert 1980 L. Robert, *A travers l'Asie Mineure. Poètes et prosateurs, monnaies grecques, voyageurs et géographie*, Paris 1980.
- Ruffing 2006 K. Ruffing, Städtische Wirtschaftspolitik im hellenistisch-römischen Kleinasien? Zur Funktion der Emporia, şurada: H.-U. Wiemer (ed.), *Staatlichkeit und politisches Handeln in der römischen Kaiserzeit*, Berlin-New York 2006, 123-150.
- SEG Supplementum Epigraphicum Graecum.
- Sönmez - Öztürk 2008 İ. F. Sönmez - B. Öztürk, Batı Karadenizde Bir Antik Kent Kazısı: Tios (Filyos), *Arkeoloji ve Sanat* 127, 2008, 133-146.
- Şahin 1981 S. Şahin, Katalog der antiken Inschriften des Museum von İznik (Nikaia) II.1, Bonn 1981, *IK* 10.1.
- Şahin 1989 S. Şahin, Ein Bleigewicht aus Nikomedeia und seinem Statthalter M. Aurelius Artemidorus, şurada: C. Bayburtluoğlu

- (ed.), Akurgal'a Armağan = Festschrift Akurgal, Ankara 1989, Anadolu [Anatolia] XXII, 1981/1983, 309-316.
- Tsetschladze 2004 G. Tsetschladze, "Tieion", şurada: M. H. Hansen - T. H. Nielsen (ed.), An Inventory of Archaic and Classical Poleis, Oxford 2004, 963-964.
- Vassileva 1999 M. Vassileva, A Few Phrygian Onomastic Notes, Epigr Anat 31, 1999, 175-180.
- Weiss 1990 P. Weiss, Marktgewichte von Kyzikos und Hipparchengewichte, şurada: E. Schwertheim (ed.), Mysische Studien, Bonn 1990, AMS 1, 117-139.
- Weiss 1994 P. Weiss, Kaiser und Statthalter auf griechischen Marktgewichten, şurada: R. Günther - St. Rebenich (ed.), E fontibus haurire. Beiträge zur römischen Geschichte und zu ihren Hilfswissenschaften. Heinrich Chantraine zum 65. Geburtstag, Paderborn vd. 1994, 353-389.
- Weiss 2002 P. Weiss, Eine Pelta, ein Hipparch und Smyrna, Epigr Anat 34, 2002, 143-147.
- Weiss 2004 P. Weiss, Städtische Münzprägung und zweite Sophistik, şurada: B.E. Borg (ed.), Paideia: The World of the Second Sophistic, Berlin-New York 2004, 195-196.
- Weiss 2005a P. Weiss, Von Perinth in die Dobrudscha, nach Bithynien und Westkleinasien. Regionale und überregionale Gestaltungsweisen bei den Marktgewichten in der Kaiserzeit, Chiron 35, 2005, 405-442.
- Weiss 2005b P. Weiss, The Cities and their Money, şurada: C. Howgego - V. Heuchert - A. Burnett (ed.), Coinage and Identity in the Roman Provinces, Oxford 2005.
- Weiss 2008 P. Weiss, Gewichte griechischer Städte I: Byzantion, Lampsakos, Ilion, Alexandria Troas, şurada: E. Winter (ed.), Vom Euphrat bis zum Bosphorus. Kleinasien in der Antike. Festschrift für Elmar Schwertheim zum 65. Geburtstag, Bonn 2008, AMS 65, 709-724.
- Weiss - Ehling 2006 P. Weiss - K. Ehling, Marktgewichte im Namen seleukidischer Könige, Chiron 36, 2006, 369-378.
- Weiss - Ehling 2007 P. Weiss - K. Ehling, Marktgewichte im Namen seleukidischer Könige II, Chiron 37, 2007, 495-500.